

Podoby haitského vúdú v kyberprostoru

VÚDÚ ONLINE

Lenka Philippová

Při studiu vzdálených kultur a náboženství nám může Internet pomoci zbavit se zkreslených představ a nánosů exotiky. Příkladem může být haitské vúdú,¹ které bývá často synonymem černé magie a krvavých obětí. Podívejme se nejprve stručně na některá specifika haitského vúdú v offline světě a na to, jaké podoby haitského vúdú můžeme nalézt na Internetu.

Byť je v akademickém prostředí vúdú oceňováno jako jeden z pilířů haitské kultury a duchovní opora při překonávání těžkostí spojených s diktátorskými režimy, enormní chudobou a přírodními katastrofami, na Haiti je stále vnímáno jako neprestížní, venkovská tradice a překážka rozvoji a sociální mobilitě.

Oficiálně se na Haiti k vúdú hlásí jen 2 % obyvatel.² Přinejmenším polovina Haitanů má však podle badatelů osobní zkušenost s vúdú, nejčastěji jako příležitostní klienti konzultací a léčení, kteří se zpravidla oficiálně identifikují jako římsští katolíci. Katolická církev byla státní církví až do roku 1987, kdy byla náboženství na ostrově zrovnoprávněna, ale teprve v roce 2003 bylo vúdú oficiálně uznáno jako náboženství. Do té doby zůstávalo mimo zájem představitelů státu nebo bylo aktivně potlačováno a tradice předků se uchovávaly pod rouškou křesťanství. Utajování je proto také jednou z hlavních charakteristik vúdú.

Náboženské vědění a autorita

Nejvyšší bůh haitského vúdú, *Bondye*, je světu vzdálený zdroj životní síly (tzv. *deus otiosus*), lidem dosažitelní jsou duchové *loa* (*lwa, lois*), k nimž se lze obracet o radu a pomoc. *Loa* se neuctívají, ale slouží se jim rituály a oběťmi, aby oni mohli pomáhat lidem. Při obřadech se rituální činností přivolávají, aby posedli zasvěcené (*hounsi*) a v jejich těle pak během obřadu komunikovali s věřícími. Na manifestaci *loa* při obřadu jsou vúdúisté připravováni iniciačními obřady,³ které jsou také stvrzením celoživotního závazku, který spočívá ve službě a kultivaci vztahu k *loa*. Skrze zasvěcení a další duchovní formaci ve společ-

čenství se také předává náboženské vědění, což platí zejména pro zasvěcování kněží,⁴ s tituly *mambo* (žena) a *houngan* (muž). Ústně (a zkušenostně) předávané tradice zahrnují zejména písně, rytmy, tance, grafické symboly *vévé* k invokaci *loa*, techniky divinace, léčení, znalost bylin a obřadního jazyka *langay*.

Pro haitské vúdú je příznačná velká rozrůzněnost a decentralizovaná organizační struktura. Na čele každého vúdúistického společenství, každého chrámu (*houngan*, *oufò*) je *mambo/houngan*, které/mu formálně není nikdo nadřazen, zodpovídá se pouze *loa*. Autorita zasvěcených je odvozena od jejich těsného duchovního vztahu s *loa*. Normativní podoba vúdú neexistuje – pouze orálně předávané tradice jednotlivých linií zasvěcení (*sosyete*), které se však mezi *houngan* uvnitř jedné linie mohou v detailech odlišovat. Absence centrální organizační a věroučné autority znamená také minimální kontrolu nad rozšiřováním a podobami haitského vúdú mimo Haiti.

Jaké podoby haitského vúdú můžeme na Internetu nalézt

Když do vyhledávače zadáme *voodoo*, většina výsledků bude mít jen málo společného s náboženskou tradicí Haiti. Je lépe jej doplnit pojmy haitského vúdú (např. *mambo asowge, lwa...*) a/nebo zvolit v angličtině korektní přepis *haitian vodou*,⁵ či ve francouzštině zaužívané *vaudou*.

Nejprve k tomu, co na Internetu najdeme – webové stránky, jejichž autoři by byli **vúdúisté žijící na Haiti**. Lze sice dohledat facebookové profily několika *hounganů* a *mamb*, případně vúdúistických společností, ty však nevykazují

větší aktivitu a o současných podobách haitského vúdú mnoho neřeknou. Výjimku představuje webová stránka významného představitele haitského vúdú Maxe Beauvoira (<http://www.vodou.org/>). Beauvoir působil jako biochemik v Evropě a USA, po smrti otce se vrátil na Haiti, aby navázal na rodinnou tradici *houngana*. Založil *houngan* *Le Péristyle de Mariani*, které slouží jako výzkumné centrum tradiční medicíny a angažoval se v úsilí za propagaci a institucionalizaci haitského vúdú. V roce 2008 byl Národní konfederací haitského vúdú (*Konfederasyon Nasyonal Vodou Ayisyen*) zvolen národním představitel vúdú (*ati nasyonal*). Ne všichni ale centralizační úsilí vítají a akceptují. Webové stránky obsahují především materiály k haitské medicíně, herbář, aktuality. Poslední příspěvek na stránce je však z roku 2011.

Většina Haitanů má však nesrovnatelně menší přístup k možnostem, které Internet skýtá. Dostupnost Internetu patří k nejnižším na světě, podíl uživatelů představoval v roce 2013 pouze 10,6 %, tedy asi milión uživatelů. Další omezení představuje nízká míra gramotnosti – jen 60,7 %⁷ – jejíž růst komplikuje existence dvou oficiálních jazyků. Haitská kreolština (*kreyòl ayisyen*) je mateřským jazykem většiny Haitanů, ale oficiálním jazykem až od roku 1987. Nad rámec osobních vzkazů a poznámek však není na Internetu mezi Haitany preferovaným jazykem, tuto pozici drží angličtina. Převaha angličtiny je dána i tím, že největší haitská diaspora se nachází v USA, kde se k haitskému původu oficiálně hlásí asi 830 tisíc respondentů⁸. Autoři a čtenáři webových stránek tedy žijí v drtivě většině mimo Haiti. Ponecháme-li stranou facebookové profily a videokanály a zaměříme se webové stránky, které informují či se jinak zabývají haitským vúdú, můžeme vymezit dvě hlavní skupiny: haitské vúdú v kontextu esoterismu a novopohanství a webové prezentace vúdúistických společenství a *mambo/hounganů*.

Od poloviny minulého století rostl zájem o haitské vúdú a zasvěcení také mezi studenty a badateli ze Západu, od konce století se tento zájem začal, mimo jiné díky Internetu, rychle šířit také mezi stoupence **esoterismu a novopohanství**, kteří respektují haitské vúdú jako starobylou náboženskou tradici s pracovanou magickou praxí a mocnými duchy. Ti, kteří podstupují formální

zasvěcení do vúdú, tak činí zejména k prohloubení znalostí a duchovní ochrany při práci s duchy. Prioritu má magická praxe, nikoli služba společenství nebo linie zasvěcení. Stránky poskytují informace o haitském vúdú, případně nabídky magické práce a prodej předmětů k domácím obřadům (svíčky, oleje, byliny...).

Specifickou podskupinu tvoří stránky k new-orleanskému *voodoo*, které je jednou z podob tradiční afroamerické spirituality a léčitelské praxe (*hoodoo, conjure, rootwork*), nefunguje jako náboženský systém, ale především jako magická praxe a bylinkářství.

Konečně poslední skupinu představují stránky věnované výlučně **haitskému vúdú**. Ponecháme stranou osobní stránky zasvěcených členů a podíváme se blíže na prezentace vúdúistických společenství. V první řadě je třeba říci, jak v absenci centralizované věroučné a organizační autority (a mimo Haiti) taková společenství rozpoznat. Jak již bylo řečeno, náboženské vědění se předává při iniciaci a participaci na životě společenství, klíčem k identifikaci tak může být zejména informace o zasvěcení mambo/houngana, která/ý je na čele společenství (kdo ji/jej zasvětil, v jaké linii, kde působí, jak dlouho slouží loa apod.)⁹ a respekt k tajemnému charakteru tradice.

Vúdú není misijním náboženstvím, motivací ke vstupu do veřejného prostoru bývá snaha očistit jej od pomluv, a to jak ve vztahu k pop-kulturním zjednodušením, tak ve vztahu k přetrvávající ostrakizaci vúdú na Haiti. S Hellandovým „online náboženstvím“¹⁰ se v případě haitského vúdú nesetkáme, protože konkrétní materiální a fyzické aspekty rituálů nelze nahradit. Protože některé loa, byliny, poživatiny a nápoje s nimi spojené pocházejí z Haiti, jsou iniciační obřady nových členů prováděny vždy na Haiti. Nabídku zasvěcení příliš neinzerují, ani nespecifikují, také informace o loa a průběhu obřadů jsou obecné a stručné. U konkrétnějších popisů náboženské praxe daného hounfor nebo linie zasvěcení bývá vyjádřen respekt k prvenství orální tradice a upozornění pro zá-

Obřad vúdú na Haiti. Foto: <https://commons.wikimedia.org>.

jemce o iniciaci nebo nedávno zasvěcené, aby se drželi podání své/ho mambo/houngana. Časté jsou nabídky konzultací a magické práce, což jsou i v offline prostředí nejčastější činnosti mambo a hounganů, které také představují hlavní zdroj příjmů společenství. Při konzultaci se divinací diagnostikuje problém, určují jeho příčiny a předkládá se řešení, přítomnost klienta, ani dalších osob není třeba. V neposlední řadě poskytují webové prezentace informace pro členy a sympatizanty společenství (kalendář svátků a obřadů, galerie...).

Setkat se můžeme jak se společenstvími, jejichž členy jsou převážně příslušníci haitské diaspory, např. první americká církev vúdú *Le Peristyle Haitian Sanctuary*¹¹ (www.leperistylehaitiansanctuary.com) nebo haitsko-kanadské společenství mambo *La Belle Deesse* (www.labelledeesse.com). Příkladem vúdúistického společenství, jehož členy jsou převážně Američané může být *Sosyete du Marche* (<http://www.sosyetedumarche.com>).

Závěr

Reprezentace haitského vúdú na Internetu znamená mimo jiné jejich textualizaci. K písemné (byť neautoritativní) fixaci některých tradic haitského vúdú přispěla již akademická produkce a Internet rozšiřuje možnosti záznamu o emickou¹² perspektivu, čímž nám umožňuje sledovat dynamiku vývoje takřka v přímém přenosu.

Internet umožnil expanzi haitského vúdú do jiných kultur a společností. V současné době jsou v kyberprostoru nejčtenější ty reprezentace haitského vúdú, jejichž autory jsou lidé žijící mimo Haiti a mnohdy pocházející z jiné-

ho kulturního prostředí. Haitští vúdúisté zůstávají digitálně a jazykově odděleni od těchto možností a v současné době se na reprezentacích haitského vúdú v kyberprostoru podílejí jen minimálně.

Poznámky

- 1 K seznámení s haitským vúdú nejen na Haiti viz např. Patrick D. Bellegarde-Smith, Claudine Michel (Eds.), *Haitian Vodou: Spirit, Myth, Reality*. Bloomington: University of Indiana Press, 2006. Kate Ramsey. *The Spirits and the Law: Vodou and Power in Haiti*. Chicago: University of Chicago Press, 2011. Karen McCarthy Brown, *Mama Lola: A Vodou Priestess in Brooklyn*. Berkeley: University of California Press, 1991. V češtině lze doporučit populárně naučnou knihu Miroslava Stingla, *Vúdú, zombie, karnevaly*. Praha: Jota, 2014.
- 2 55 % zůstává věrně katolické církvi a 29 % je členy protestantských denominací. Viz *The World Factbook*. Dostupné z URL: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ha.html> [vid. 2015-07-25].
- 3 Zasvěcení není podmínkou členství, naopak většina zůstává nezásvěcená.
- 4 Dva stupně zasvěcení, nižší *si pwen*, vyšší *asogwe*.
- 5 V roce 2013 změnila Library of Congress, na žádost představitelů akademického studia haitského vúdú i praktikujících, pojmenování kategorie *voodooism* na *Vodou*.
- 6 „Haiti Profile“, *ITU*, 2013. Dostupné z URL: <http://www.itu.int/net4/itu-d/icteye/CountryProfile.aspx> [vid. 2015-07-27].
- 7 *The World Factbook*... [vid. 2015-07-25].
- 8 Angela B. Buchanan, Nora G. Albert, Daniel Beaulieu, *The Population With Haitian Ancestry in the United States: 2009 American Community Survey Briefs* [online]. Issued October 2010. [cit. 2015-07-27]. Dostupné z URL: <http://www.census.gov/prod/2010pubs/acsbr09-18.pdf>.
- 9 Případně seznam zasvěcených členů s informacemi o jejich zasvěcení a službě loa, viz *La Belle Deesse Dereale*. Dostupné z URL: <http://www.labelledeesse.com/members.html> [vid. 2015-07-25].
- 10 Christopher Helland, „Online Religion as Lived Religion. Methodological Issues in the Study of Religious Participation on the Internet“ [online]. In: Krüger, Oliver (Eds.): *Online – Heidelberg Journal of Religions on the Internet: Volume 01.1 Special Issue on Theory and Methodology*, 2005. [cit. 2015-07-27] Dostupné z URL: <http://archiv.ub.uni-heidelberg.de/volltextserver/5823/>.
- 11 *Le Peristyle Haitian Sanctuary* založila haitská Američanka Gro Mambo Angéla Noványón Idizol v roce 1982 jako americkou větev v linii slavného hounfor *Le Peristyl Mariani* na Haiti, v roce 1989 získali statut státem uznaného náboženství. Viz *Le Peristyle Haitian Sanctuary*. Dostupné z URL: <http://www.leperistylehaitiansanctuary.com/voodoo.html> [vid. 2015-07-25].
- 12 *Emický* přístup vychází z pohledu aktéra a kontextu zkoumané kultury. Oproti tomu *etický* přístup vychází z pohledu pozorovatele a vědeckého poznání.

Vodou Online

The article describes which forms of the Haitian Vodou can be found in the public sphere of the Internet, who are their authors and what is their relation to the secretive character of this Afro-Caribbean religion.

Mgr. Lenka Philippová vystudovala teologii a religionistiku na Husitské teologické fakultě Univerzity Karlovy, v současné době je doktorandkou Centra iberoamerických studií FF UK a zabývá se náboženstvími a kulturou africké diaspory v Karibiku a Severní Americe.